

Diagnostické metody

Diagnostická metoda

- Soubor podnětů (úkolů, situací, otázek), jimiž záměrně vyvoláváme specifické reakce (chování), nebo vymezujeme podmínky pro sledované reakce (chování)

Diagnostické metody

= každý **speciální postup**, který vede k získání diagnózy (nebo poznatků o osobě, jevu..)

= je **soustava podnětů** (úkolů, situací, otázek), jimiž záměrně vyvoláváme chování (úkony, jednání, slovní odpovědi) nějaké osoby – experimentujeme. Toto chování přesně registrujeme (měříme) a pak z něj usuzujeme na stav, zvláštnosti, odchylky...

Diagnostické metody nejsou jen testy

Každá diagnostická metoda získává novou kvalitu v rukou toho, kdo ji používá.

Dělení metod

- Objektivní a subjektivní (explorační)
- Psychometrické (standardní postup) a klinické (kazuistické) –

Volba diagnostických metod

- Závisí na zaměření (cíli) diagnostiky
 - K jakému účelu diagnostiku provádíme?
 - Co potřebujeme o diagnostikované osobě zjistit?
- Závisí na teoretických konceptech, které vedou k výběru (efektivní kombinaci) způsobů sběru diag. údajů
 - Psychometrická strategie – předpoklad: všichni lidé mají stejné dispozice, ale liší se v intenzitě a míře rozvoje těchto dispozic; zmíněné odlišnosti lze změřit (testové metody)
 - Kazuistická strategie – předpoklad: lidé jsou zcela odlišní a vývoj jedince probíhá podle specifických ale poznatelných zákonitostí (klinické metody)
- Závisí na konkrétní situaci
 - Jaké metody mám k dispozici a které z metod umím využít

Diagnostické metody v rámci klinického (kazuistického) přístupu

- Pozorování, diagnostický rozhovor, anamnéza, analýza výkonů a produktů (písemné práce, portfolio), analýza dokumentů

Rozhovor - otázky

- **Volná stimulace:** Vyprávěj mi něco o vaší třídě. Jak žije vaše rodina?...Představ si, že bys měl celé odpoledne jen pro sebe, co bys nejraději dělal?
 - **Přímé otázky** (mnohdy uzavřené): Už jsi někdy zkoušel nějakou drogu? Připravuješ se denně do školy? Učíš se rád? Máš kamarády?
 - **Nepřímé** (často otevřené) otázky: Jak to máš s přípravou do školy? Jaký je tvůj vztah k drogám? Co pro tebe znamená učit se? A co kamarádi?
 - **Projektivní otázky:** Jak to mají děcka ve tvém věku k drogami? Za co obvykle utrácení lidé peníze? Čeho se dnes lidé nejvíce obávají? Jakou roli mají v rodině otcové?
- (projektivní interview – zaměřené na problém, specifické techniky dotazování, zejména pro děti)
- **Stimulující** – dodatečné otázky: A co ty na to? A co ještě? Co bys k tomu ještě řekl?

Zásady pro rozhovor

Záleží na typu a účelu rozhovoru

- stanovit cíle a postup (posoudit validitu otázek)
- připravit prostředí, příp. zajistit „bezpečí“ pro dotazovaného
- sledovat neverbální projevy dotazovaného
- klást otázky jasně a srozumitelně
- neklást více otázek najednou (nekumulujeme)
- nehrnout jednu otázku za druhou (ne výslech, práce s tichem)
- přizpůsobit obtížnost otázek
- vyhýbat se sugestivním otázkám (nepodsouváme)
- nehodnotit, nementorovat

Pozor na efekt tzv. **sociální deziderability**, strach z hodnocení

Chování a verbální projevy pracovníka ovlivňují výpovědi

Využití v pedagogické i psychologické diagnostice

Analýza produktů činnosti

- **Kresba** (jako psychometrická i projektivní metoda – produkt činnosti)
- Zjišťují se: senzomotorické dovednosti, vývojová úroveň i citové prožívání, sociální postoje apod.
- **Slohové práce, sešity, modely...**

Využití v pedagogické i psychologické diagnostice – záleží na cíli a způsobu využití

Diagnostické metody v rámci psychometrického (edukometrického) přístupu

- Testové metody
 - Výkonové testy (vývojová diagnostika, testy specifických schopností, didaktické testy)
 - Dotazníky a škály (posuzovací stupnice)
 - Projektivní testy (v psychologii)

 - Počítačové, internetové testování

Testy osobnosti, dotazníky, stupnice

Objektivní testy osobnosti – (kvantifikovatelné, nedotazníkové)

Dotazníky

- Jednorozměrné
- Vícerozměrné

Posuzovací stupnice

- Sebeposuzovací stupnice (životní styl, zájmy, postoje...)
- Objektivní posuzovací stupnice

Tvorba dotazníků

Zásady:

- srozumitelnost a jasnost otázky, přiměřenost věku
- adekvátní počet otázek
- jasná instrukce (kolik možných odpovědí, čas...)
- NE dvě otázky v jedné
- NE intimní otázky pokud nemohu zajistit bezpečí
- zajistit anonymitu (je-li nutná) – forma sběru dat
-

vysvětlení cíle,
sdělování výsledků...

Konstrukce nestandardizovaných dotazníků

Položky:

- **Přímé odpovědi (uzavřené otázky) ANO – NE - NEVÍM**
- **Výběr z několika odpovědí**
- **Volná odpověď (na otevřenou otázku)**
- **Uvedení množství (kolikrát týdně... jak moc....)**
- **Nedokončené věty**
- **Škály**
- **Určování pořadí (řazení...)**

U otevřených otázek kategorie.

Typy škál

- Numerické posuzovací škály

Příklad: *Myslíte si o sobě, že jste v práci spíše:*

Aktivní 1 2 3 4 5 Pasivní

- Grafické posuzovací škály

Příklad: *Cítíte se být: Svěží*

→ *Unavený*

- Kumulativní posuzovací škály

Zaškrťovací seznamy adjektiv (tzv. check-list).

- Posuzovací škály s nucenou volbou

Jde o volbu ze dvou až pěti různých variant.

- Q třídění (Rogers)

Klasifikace testových metod

- Podle počtu osob - **individuální** (je nutná individuální administrace) a **skupinové**
- Podle nutnosti znalosti jazyka - testy **verbální** (závislé na řeči) a **neverbální** (performační),
- Podle potřebných pomůcek - **tužka-papír, přístrojové, počítačové**
- Podle **typu položek** - dotazníky, posuzovací škály, projektivní techniky
- a dále např. podle psychických funkcí, které jsou měřeny, podle věku atd.

V psychodiagnostice se testové metody tradičně rozdělují podle předmětu zaměření na dvě hlavní skupiny testů: **výkonové** a **osobnostní** testy.

Testové metody - požadavky

Objektivita - Nezávislost na administrátorovi testu a stylizaci ZO. (Instrukce a manuály) a skóři (problematické)

Standardizace - Stanovení norem testu (někdy chápáno širěji).
Hrubé

skóři, standardní skóři, percentily.

Reliabilita - Spolehlivost, se kterou test měří to, co měří. Přesnost měření bez ohledu na to, co měří. Stabilita v čase.

Validita - Platnost, která vypovídá o jeho praktické využitelnosti. Měří to, co měřit má?

Povinnosti uživatelů testů, práva a povinnosti testovaných osob, testování specifických skupin osob (handicapovaných, dětí, cizinců...) ... upravují standards testování

Další možnosti

- Dramatické metody, psychohry
- Studium dokumentů (katalogové listy, posudky, vysvědčení...O čem svědčí vysvědčení?)

Využití v pedagogické i psychologické praxi